

Олександр ІЩУК, Наталія НІКОЛАЄВА

ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДІЖНИХ СТРУКТУР ОУН У ПОВОЄННІ РОКИ (1945–1948 РР.): ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ

Молодіжні структури від моменту створення Організації Українських Націоналістів (ОУН) відігравали помітну роль у боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу. Перш ніж узятися до активної роботи в дорослій мережі ОУН, кожний молодий учасник (а до ОУН переважно вступала молодь шкільного та студентського віку) повинен був пройти через Юнацтво – молодіжну структуру, яка мала на меті виховувати молодь у традиціях боротьби за українську державність. Через вишкіл Юнацтва ОУН пройшли такі чільники націоналістичної організації як В. Кук, В. Галаса, О. Дяків, Я. Старух, І. Габрусевич, М. Савчин, І. Козак-Савицька та багато інших.

Дослідження участі української молоді в ОУН та в Українській Повстанській Армії (УПА) є актуальним з огляду на те, що нині громадськість виявляє зацікавлення до найрізноманітніших аспектів українського національно-визвольного руху. Сучасні вітчизняні історики, вивчаючи боротьбу ОУН та УПА за українську державність, аналізують весь комплекс проблем, пов'язаних із нею, а тому звертають дедалі більшу увагу на роль молоді у цих історичних подіях. Прикладом тут можуть бути нові дослідження А. Русначенка¹, А. Кентія², В. Сергійчука³ тощо. Чимало документів, які стосуються участі української молоді в ОУН, опубліковано у збірниках матеріалів українських архівів, зокрема у 2–7 томах нової серії «Літопису УПА»⁴ та інших виданнях⁵.

Юнацтво у 1943–1944 рр. було частиною ОУН, однак через недосвідченість молодих, що загрожувала провалами, його було

реорганізовано в окрему структурну одиницю та підпорядковано організаційному референтові, який перебував у складі Центрального проводу ОУН. У 1944 р., після того як органам НКВД та НКГБ УРСР вдалося виявити та знищити чимало оунівських осередків саме завдяки слабко законспірованій роботі з молоддю, керівники ОУН вирішили розпустити Юнацтво й надалі працювати з молодими людьми індивідуально. Таку роботу можна було ефективніше законспірувати, й вона не призводила до масових провалів у роботі.

Станом на 1943 р. чисельність Юнацтва в Галичині, за деякими підрахунками, складала 26 тис. осіб, а крім того були ще й симпатички. Таким чином, незважаючи на значний тиск радянської влади у 1944–1945 рр., ОУН ще мала значний кадровий потенціал⁶.

Серед нині опублікованих матеріалів ЦК КП(б)У збереглося чимало згадок про самостійні молодіжні осередки ОУН або про осередки близькі до неї за програмними принципами. Здебільшого в таких документах ідеться про результати роботи органів держбезпеки УРСР у справі розгрому націоналістичного підпілля, але з них можна також зрозуміти, чим саме займалися молодіжні структури та які завдання перед собою ставили.

5 липня 1946 р. секретар Львівського обкому КП(б)У Іван Грушецький надіслав до ЦК КП(б)У документ під назвою «Про ліквідацію юнацької організації українських націоналістів «Юнаки» в Львівській області». У документі йшлося про те, що органи МГБ УРСР у лютому 1946 р. виявили та заарештували учасників молодіжної організації «Юнаки» в м. Львові – уродженців с. Ременів Львівської області⁷. Цікаво, що викрити організацію вдалося через завербованого її учасника – агента «Чорного». Він розповів, що організацію створили 1944 р. бійці УПА, а також назвав 17 її членів та підтвердив свою участь у ній. Отримавши цю інформацію, Транспортний відділ МГБ Львівської залізниці заарештував спочатку 8 учасників «Юнаків», а згодом на основі їхніх зізнань – ще 16.

Які ж саме незаконні дії інкримінували членам цієї молодіжної організації?

Як встановило слідство, молодіжна організація «Юнаки» займалася переважно вихованням молоді в націоналістичному (чи то пак – національному) дусі та готувала її до вступу до озброєних загонів

¹ Русначенко А. Народ збурений. Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії. – Київ, 2002.

² Кентій А. Нариси історії Організації Українських Націоналістів (1941–1942 рр.). – Київ, 1999; Кентій А. Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні. 1946–1956 рр. – Київ, 1999.

³ Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали. – Київ, 1996.; Сергійчук В. Десять буремних літ. Західноукраїнські землі у 1944–1953 рр.: Нові документи і матеріали. – Київ, 1998.

⁴ Літопис УПА. Томи 2–7. – Київ–Торонто, 1999–2003.

⁵ Див.: Ірена Давид. Нескорені (учасники процесу 59-й) // Львівський історичний музей. Наукові записки. Львів, 1996. – Вип. V. – Ч. 2. – С. 92–106.

⁶ Іщук О. Творення молодіжних організацій ОУН в роки Другої світової війни // Душею завжди з Україною. В пам'ять Володимира-Юрія Даниліва. – Київ, 2003. – С. 203–204.

⁷ Літопис УПА. Нова серія. – Київ–Торонто, 2003. – Т. 5: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ (1943–1959). – Кн. 2: 1946–1947. – С. 152–154.

УПА. Член «Юнаків» Кіх на допитах розповів, що з травня 1944 р. на зборах учасники організації вивчали 44 правила, 10 заповідей (Декалог українського націоналіста), а з 1945 р. вони налагодили зв'язок з підрозділом УПА, який оперував у Ново-Яричівському районі.

Згідно з чинним законодавством України такі дії не були б незаконними, але 54 статтею сталінського Кримінального кодексу (КК) за них було передбачено не менше 5 років виправно-трудових таборів.

Зовсім інша річ – участь молоді в терористичних актах. Як свідчив учасник «Юнаків» Ковалишин Василь, 1930 р. н., всі члени організації мали вогнепальну зброю. Вони брали участь у диверсіях проти військових гарнізонів, радянського партактиву та винищувальних батальйонів. Зокрема, взимку 1945 р. члени організації Коливошко та Ковальський були задіяні в нападі на бійців винищувального батальйону та військову частину в с. Звертів Львівської області, який здійснили вояки УПА. Окрім того, в травні 1945 р. в с. Віслобоки бійці УПА, спільно з організацією «Юнаки», захопили та вбили Моцик Євгенію, яку підозрювали в зв'язках з органами МВД та МГБ. Її труп закопали біля дороги до с. Ременів.

Слідство також звинуватило учасників «Юнаків» Кіха і Мельника в тому, що вони, за вказівкою учасників УПА, приїздили до с. Ременів зі Львова та показували місця проживання осіб, намічених для ліквідації підпіллям, у результаті чого 7 листопада 1945 р., в день святкування Жовтневого перевороту, в селі було вбито 10 радянських активістів.

17 липня 1946 р. Військовий трибунал військ МВД Львівської області засудив учасників молодіжної організації українських націоналістів «Юнаки» до 10 років ув'язнення⁸.

З інформаційного бюлетеня організаційно-інструкторського відділу ЦК КП(б)У № 285 від 7 серпня 1946 р. відомо також про викриття й ліквідацію Транспортним відділом МГБ Львівської залізниці ще одної молодіжної організації ОУН у м. Львові. На початку 1946 р. до цього відділу надійшла інформація про учнів залізничного училища № 2 Пришляка, Лисака та Березовського, які під виглядом читання п'єс та участі у драматичному гуртку збиралися на квартирі у Лисака й вивчали заповіді, клятви та антирадянську літературу ОУН, а також «у своїх антирадянських розмовах» обговорювали методи боротьби з існуючим в СРСР устроєм⁹.

⁸ Літопис УПА. Нова серія. – Т. 5. – С. 154.

⁹ Там само. – С. 165–166.

Згідно з тогочасним радянським законодавством, такі дії вважали небезпечними для держави, і вони підпадали під ст. 54 КК УРСР.

Органам МГБ вдалося дізнатися про те, що Пришляк намагався залучити до організації (тобто до свого гурту) нових учасників з числа львівської молоді, а також мав намір придбати вогнепальну й холодну зброю для виконання завдань вищого керівництва ОУН. Пришляка було заарештовано, і на допиті він підтвердив факт існування з серпня 1945 р. в м. Львові молодіжної націоналістичної організації під назвою «Гурток молодих революціонерів України», до складу якої входило 9 юнаків та юнок – учнів різних львівських шкіл.

Відомостей про вчинення будь-яких терористичних актів чи інших незаконних, за сучасними мірками, дій слідству виявити не вдалося. Однак для нього було достатньо вже того, що Пришляк пропонував учасникам групи підписати текст присяги ось якого змісту: «На славу та пам'ять лицарів і права наших предків клянуся символом моєї нації, що буду працювати чесно та самовіддано на благо молодих революціонерів України. Всього себе повністю віддам на боротьбу з ненависним ворогом та помщуся за смерть великих лицарів. На це даю своє юнацьке слово честі. Якщо зраджу йому, то нехай мене покарає тверда та справедлива рука моїх друзів».

У підсумку, Пришляка, Лисака й Березовського було засудження Військовим трибуналом, а інші 6 учасників організації, станом на серпень 1946 р., «розроблялися», тобто перебували під пильним наглядом органів держбезпеки. Про їхню подальшу долю в документі не сказано.

У спецповідомленні Транспортного відділу МГБ Львівської залізниці № н/2777 від 23 травня 1947 р.¹⁰ та в інформації Львівського обкому партії № 1381/21 від 16 червня 1947 р. до ЦК КП(б)У й Л. Кагановича¹¹ повідомлялося про ліквідацію в кінці травня 1947 р. молодіжної націоналістичної організації серед учнів 9 та 10 класів середньої школи № 8 (або № 9 – номер школи в документах різняться) м. Львова. До її складу входили 16 юнаків, зокрема:

Український І. Р., 1932 р. н., член ЛКСМУ, учень 10 класу;

Лисак Р. Д., 1928 р. н., офіціант ресторану «Люкс»;

Садовський І. Ю., 1930 р. н., учень 9 класу;

Дінкевич С. С., 1931 р. н., учень Львівського поліграфічного ремісничого училища;

Хавалка Ю. Я., 1930 р. н., учень 9 класу.

¹⁰ Літопис УПА. Нова серія. – Т. 5. – С. 367–370.

¹¹ Там само. – С. 373–374.

Керівником був Драган Т. Н., учень 9 класу. Названа організація була створена в березні 1947 р. Своїми завданнями вона вважала боротьбу проти радянської влади за створення Самостійної України, придбання зброї та боєприпасів, вивчення націоналістичної літератури, виготовлення і розповсюдження антирадянських листівок. Для придбання паперу та типографських пристроїв учасники організації заснували касу з добровільних внесків. У Садовського І. Ю. та Хавалка Ю. Я. було вилучено дві невеликі типографії, які вони по частинах придбали на власні кошти (шрифти юнаки викравши у Львівському поліграфічному училищі), а також 234 примірники надрукованих листівок із закликом «До братів-українців» та під назвою «Хай живе Українська націоналістична організація, смерть більшовицькій комуні». Конкретна діяльність цієї організації полягала в тому, що її учасники зуміли розповсюдити кількасот листівок по м. Львову та його околицях, а крім того, провели кілька зборів, на яких обговорювали націоналістичні ідеї. Із зізнань учасників організації на допитах випливає, що значну увагу вони приділяли конспірації, однак це не допомогло їм уникнути арешту.

Інша молодіжна організація була ліквідована в с. Сілець Велико-Мостівського району Львівської області. Вона складалася з 5 учнів Сілецької середньої школи¹². Керівником її був Сагайдак Юрій, 1928 р. н., який раніше певний час перебував у лавах УПА та оточенні керівника місцевої боївки ОУН «Дороша». У 1946 р. він, виконуючи завдання підпілля ОУН, прийшов з повинною та вступив на навчання до 10 класу Сілецької середньої школи, де й організував націоналістичну групу. Її члени розповсюджували листівки та брали участь у терактах проти представників радянської влади. Зокрема, за завданням Сагайдака, один із учасників організації Семенишин Михайло, який від 1944 р. був членом Юнацтва ОУН, а також станичним с. Банів, пострілом з пістолета поранив завідуючого плановим відділом Велико-Мостівського райвиконкому Столярчука та вчительку середньої школи Шевченко.

Як зазначено в документі, інші учасники цієї організації – Мельничук, Райко та Шоняк – були членами Юнацтва ОУН від 1946 р. та на доручення підпільників виконували обов'язки зв'язкових, розвідників і розповсюджували листівки ОУН серед населення. Твердження в документі про те, що вони активно готувалися до здійснення терористичних актів проти радянсько-партійних пра-

цівників у районі, має під собою певні підстави, однак ці наміри підтверджувалися лише особистими зізнаннями обвинувачених.

Активна участь української молоді в підпіллі ОУН не залишила-ся непоміченою для впливових радянських керівників. Ось як секретар Львівського обкому КП(б)У Грушецький оцінював причини масового створення підпіллям молодіжних націоналістичних організацій по всій Західній Україні: «Прагнення до створення молодіжних націоналістичних організацій пояснюється тим, що українсько-німецькі націоналісти, втративши будь-який вплив серед дорослого населення області, намагаються вербувати молодь, яка не має ще достатнього досвіду та легше піддається оунівській демагогії, і тому засилають в учбові заклади своїх агентів». Аналізуючи це висловлювання Грушецького, варто зауважити, що молодь, безсумнівно, таки легше піддавалася впливу ідей боротьби за українську державність, однак підтримувало їх саме тому, що ці ідеї були актуальними та базувалися на потребах і цілому народу, і кожного громадянина зокрема та гарантували реальне покращення життя населення. За логікою Грушецького, німецько-українськими націоналістами треба би називати чи не більшість населення Західної України. До речі, той факт, що боротьба ОУН та УПА тривала в широких масштабах принаймні протягом 1941–1950 рр., підтверджує, що «будь-якого впливу серед дорослого населення» підпілля таки не втратило.

Цікаво також простежити, яких заходів вживала радянська влада, аби уникнути залучення молоді до націоналістичних організацій. Передовсім задіявали пропагандистську машину, спрямовану на посилення виховної роботи серед молоді, особливо в навчальних закладах. До цього долучалися комсомольські організації, вчителі, та й деякі учні, особливо ті, чії батьки прибули працювати в Західну Україну з інших регіонів СРСР¹³. По-друге, постійно проводили масові наради з директорами інститутів та шкіл, секретарями місцевих партійних та комсомольських організацій¹⁴. По-третє, органи МГБ вживали заходів для виявлення учасників ОУН у навчальних закладах та очищення учнівського загалу; для викриття та ліквідації вже створених молодіжних організацій ОУН¹⁵. Отож, весь радянський адміністративно-командний апарат тією чи іншою мірою спрямовував свої зусилля на приборкання впливу націоналістів серед місцевого населення.

¹³ Русначенко А. Народ збурений... – С. 231–234.

¹⁴ Літопис УПА. Нова серія. – Т. 3: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943–1959. – Київ, 2001.

¹⁵ Там само. – Т. 5. – С. 374.

¹² Літопис УПА. Нова серія. – Т. 5. – С. 373–374.

Цікавою є доповідна записка відповідального організатора Управління кадрів ЦК КП(б)У І. Пересаденка М. Хрущову про діяльність ОУН та заходи боротьби з нею в Тернопільській області, датована 22 квітня 1948 р.¹⁶ У ній партійний діяч констатує, що підпілля ОУН звертає велику увагу на роботу серед молоді та інтелігенції, зокрема, розповсюдження листівок проти комсомольських та піонерських організацій в області набуло масового характеру. Такими листівками, а також особистими відвідинами батьків піонерів та комсомольців учасники підпілля роз'яснювали антиукраїнську суть цих організацій, у результаті чого чимало учнів, яких відвідали учасники ОУН, виходили зі складу піонерських та комсомольських організацій. Як зазначав у своєму звіті за січень 1948 р. керівник пропаганди Копиченського районного проводу ОУН під псевдонімом «ХП-100», він особисто постійно відвідував дітей-піонерів та їхніх батьків і досяг того, що вони покидали цю організацію. Після цього активіст дав вказівку проводити таку роботу всім підпільникам свого району¹⁷.

Так, підпілля ОУН зуміло в деяких районах залювати молодь радянськими молодіжними структурами та згуртувати її навколо себе.

У тому ж таки документі вказано, що в Коропецькому, Золотопотоцькому районах Тернопільської області серед молоді розповсюджували журнал «Юні друзі», а в Підгаєцькому районі учасники ОУН формували з молоді спеціальні військові групи, з якими проводили заняття з військової підготовки в лісі. Причому такі групи існували і в інших районах області, а деякі їхні учасники, як наприклад хлопець на прізвище Іванків з Бережанської групи, здійснили терористичні акти проти радянського партійного активу.

Також І. Пересаденко констатує, що учасники ОУН активно закликали молодь, яку направляли на навчання до ремісничих шкіл, дезертирувати з них, переходити на нелегальне становище і приєднуватися до боротьби ОУН за створення Самостійної України. Щодо радянського молодіжного активу Тернопільської області, який на той час складала 1455 місцевих комсомольських організацій з 15584 учасниками, то він, за словами автора документа, часто працював незадовільно, а його вплив на молодь був явно недостатнім. Це можна пояснити тим, що комсомол створювався з примусу, і тому його учасники зовсім не палали бажанням проводити

активну роботу і, мабуть розуміючи неможливість удосконалити радянський устрій, займалися своїми щоденними турботами.

У доповідній записці Рівненського обкому партії секретарю ЦК КП(б)У М. Хрущову «Про результати ліквідації оунівських банд на території Рівненської області за липень місяць 1948 р.» від 8 липня 1948 р. вказано три випадки викриття учасників молодіжних організацій ОУН¹⁸. Варто розглянути їх детальніше.

У травні 1948 р. в райцентрі Гоща органи МДБ виявили та ліквідували молодіжну організацію ОУН, створену референтом СБ краєвого проводу ОУН «Одеса» Святославом Титком – «Романом». До її складу входили учні 9–10 класів Гощанської середньої школи 1929–1930 рр. н.: Суконник Микола Маркович, Наумець Микола Мойсейович, Юрець Микола Євгенович, Карпюк Георгій Феодосійович, – а також студенти Жигальський Неофіт Миколайович та Велігурський Іван Семенович. Керівником цієї організації був Гордійчук Олексій Микитович – «Остап»¹⁹.

Як зізналися арештовані, основні задачі, поставлені перед ними референтом СБ краєвого проводу ОУН «Одеса» «Романом», зводились ось до чого:

а) збирати відомості про ситуацію в районі та про наявність призовного контингенту 1928–1929 рр. н., інформацію про економічний і суспільно-політичний стан;

б) встановити місця проживання в районі працівників радянського партактиву;

в) розповсюджувати серед населення антирадянські листівки та літературу, видрукувану в підпільних типографіях краєвого проводу «Одеса»;

г) вивчати антирадянську літературу – тобто видання ОУН;

г) залучати нових учасників до лав організації²⁰.

Учасників цієї молодіжної організації було засуджено на різні строки покарання.

Подібною діяльністю займалися також учасники молодіжної організації ОУН у с. Здовбиця Здолбунівського району Рівненської області – учні Здолбицької середньої школи № 2. До її складу входили:

Година Євген Бенедиктович, 1930 р. н., уродженець та мешканець с. Здовбиця, учень 9 класу Здовбицької середньої школи № 2, керівник організації під псевдонімом «Івась».

¹⁶ Літопис УПА. Нова серія. – Т. 6: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. (1943–1959). – Кн. 3: 1948. – С. 91–96.

¹⁷ Там само. – С. 94–95.

¹⁸ Літопис УПА. Нова серія. – Т. 6. – С. 208–224.

¹⁹ Там само. – С. 217.

²⁰ Там само. – С. 217–218.

Кравчук Микола Іванович – «Міша», 1930 р. н., уродженець та мешканець с. Здовбиця, учень 8 класу Здовбицької середньої школи № 2.

Марчук Петро Максимович – «Олег», уродженець та мешканець с. Здовбиця, учень 10 класу Здовбицької середньої школи № 2.

Панасюк Георгій Максимович – «Петрусь», 1930 р. н., уродженець та мешканець с. Здовбиця, учень 8 класу Здовбицької середньої школи № 2.

На допитах під час слідства арештовані зізналися, що цю організацію створив у квітні 1948 р. Година Є. Б. – «Івась» за дорученням учасника ОУН, колишнього учня цієї ж школи Красовського Ростислава Михайловича – «Сергія». Учасники організації отримували від Красовського листівки ОУН, які розкидали та розклеювали по селу, а також українські національні прапори, один з яких 25 червня 1948 р. Марчук П. М. вивісив на стовпі біля школи № 2. Саме цей прапор та листівки були виявлені та зняті о 4 годині ранку опергрупою МГБ, а того ж дня було заарештовано всіх перелічених вище учасників молодіжної організації ОУН²¹.

Ще одним характерним прикладом, що ілюструє суть діяльності української націоналістично налаштованої молоді, є викриття молодіжної організації ОУН у с. Детьковичі Рівненського району. Про її існування органам МГБ стало відомо після знищення районного провідника ОУН «Чада» й захоплення його документації. З аналізу документів стало зрозуміло, що в с. Детьковичі існує молодіжна оунівська організація, якою керує «Грім», а до складу входять «Крук» та «Месник». Оскільки органам МГБ ці особи відомі не були, виникла потреба їх установити. Оперативні працівники припустили, що учасниками молодіжної організації можуть бути учні старших класів середньої школи с. Детьковичі, тому через завідуючого районного відділу освіти взяли зошити з їхніми домашніми роботами. Порівняльний аналіз почерку захоплених оунівських документів із почерками учнів показав, що авторами документів ОУН були уродженці та мешканці с. Детьковичі, учні 8 класу Антонюк В'ячеслав Романович – «Грім», Плиска Аркадій Романович – «Месник» та Степанюк Антон Григорович – «Крук»²².

Як згодом було встановлено під час слідства, Антонюка, Плиску та Степанюка до молодіжної організації ОУН колишній керівник Рівненського районного проводу ОУН «Чад» залучив восени 1947 р. За його завданням вони збирали інформацію про роботу радянського партактиву, про появу опергруп та співробітників МГБ в

селах Дятьковичі та Милостово, відзначали осіб, які допомагали проводити заходи радянської влади у селі.

Окрім того, Плиска та Степанюк писали вірші. Зокрема, у вірші «Аксютинська історія» Плиска описав напад підпільників ОУН на групу радянського активу на чолі з агентом Раймінзагу Аксютиним, а у вірші «З Новим роком» вітав районного провідника ОУН «Чада». Свої вірші Плиска підписував псевдонімом «Ледачий». Степанюк також написав низку віршів, про чий зміст красномовно свідчить назва одного з них – «В Сибір, на курорт».

Уже під час слідства було з'ясовано, що Антонюк висував перед «Чадом» пропозиції стосовно подальшого виховання української молоді в національному дусі за допомогою підпільного журналу та пропонував організацію його випуску покласти на нього, Плиску і Степанюка.

Доволі точно Антонюк оцінював також мету радянського виховання молоді. У листі до «Чада» від 4 лютого 1948 р. він писав: «Вчителі при викладанні матеріалу більше уваги звертають на затушування Грушевського та його теорії, а також стараються вчити учнів в більшовицькому дусі, за що йде боротьба в партії та в усьому Радянському Союзі. Російський русицизм – їх ідея. Тому прошу звернути увагу на школу, на молоде покоління, давайте виховної літератури, тому що учні, наскільки мені відомо, мало її читають»²³.

Органи МГБ заарештували Плиску та Степанюка, натомість Антонюк, відчувши небезпеку, зумів перейти на нелегальне становище та влитися до складу боївки ОУН під керівництвом «Берези». 27 травня 1948 р. Військовий трибунал військ МВД Рівненської області засудив Плиску та Степанюка до 25 років виправно-трудоих таборів²⁴.

До речі, видавати підпільні журнали, листівки та газети прагнули чимало молодіжних організацій ОУН. Окрім уже згаданих, варто навести ще один приклад. 19 листопада 1948 р. в м. Скалаті Тернопільської області було виявлено та заарештовано учасників української націоналістичної організації «Мета», до якої входили:

Демків Ярослав Євстахович – «Богун», 1929 р. н., керівник організації «Мета», учень 9 класу середньої школи м. Скалата.

Лешинин Михайло Олександрович – «Бистрий», 1929 р. н., працівник типографії Тернопільської обласної газети.

Дручик Мирослав Павлович, 1931 р. н., учень 9 класу середньої школи м. Скалата.

²¹ Літопис УПА. Нова серія. – Т. 6. – С. 219.

²² Там само. – С. 220–221.

²³ Літопис УПА. Нова серія. – Т. 6. – С. 223.

²⁴ Там само. – С. 222.

Гайдамаха Григорій Андрійович – «Сокіл», 1931 р. н., учень 9 класу середньої школи м. Скалата.

Остап Теодор Іванович, 1929 р. н., учень 9 класу середньої школи м. Скалата²⁵.

Ініціатором створення цієї організації був Демків Я. Є., який з вересня 1947 по червень 1948 р. був учасником молодіжної організації під тією самою назвою «Мета» в Дрогобицькому електромеханічному технікумі. Він брав участь у розклеюванні листівок по м. Дрогобичу в березні 1947 р., а також намагався залучати до організаційної діяльності нових учасників з місцевої молоді та виховувати їх у національному (тобто антирадянському) дусі за допомогою бесід і підпільної літератури. Після арештів учасників цієї організації в м. Дрогобичі в червні 1948 р. Демків утік до м. Скалата, де з учнів 9 класу середньої школи організував нову молодіжну організацію «Мета»²⁶.

Члени організації збиралися разом та обговорювали майбутнє видання газети під назвою «Вільна думка», чиїм редактором обрали Лешинина, а також листівок і звернень. За короткий час Лешинин у типографії Тернопільської обласної газети, скориставшись своїми можливостями, зумів надрукувати 6 листівок, 100 гасел і 4 примірники газети. Однак нічого більше зробити він не встиг, оскільки цю діяльність викрили органи МГБ, заарештувавши всіх учасників організації.

Наведені тут приклади змушують запитати: чи можна захоплення молоді українськими національними ідеями, а також їхнє прагнення збиратися разом вважати організованою злочинною діяльністю? Зрозуміла річ, вчинення терористичних актів під впливом ідей ОУН було протестом проти наявної системи. Проте в усьому іншому, за теперішніми мірками, молоді люди, так би мовити, «розважалися»: друкували свої газети, писали листівки, нехай і скеровані проти чинного державного устрою. Проте за тогочасним законодавством така діяльність суворо каралася, і більшість учасників молодіжних організацій ОУН були засуджені за ст. 54 – за боротьбу проти державного устрою в СРСР. Більшість із них, крім тих, які вчинили теракти, згодом були реабілітовані, згідно із Законом України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17 квітня 1991 р.

²⁵ Літонис УПА. Нова серія. – Т. 6. – С. 434.

²⁶ Там само. – С. 434–435.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКОРДОННИХ ЧАСТИН ОУН

Олександр СИЧ

ЗАКОРДОННИЙ ЦЕНТР ОУН (ЛЮТИЙ 1945 – ЛЮТИЙ 1946 РР.)

Відомо, що найґрунтовнішим дослідженням з історії ОУН до сьогодні залишається перший том праці Петра Мірчука «Нарис історії ОУН»¹. У сучасній Україні воно вже витримало декілька репринтних перевидань, у тому числі і не зовсім коректних щодо упорядників першого видання, здійсненого в еміграційних умовах. Нині Центр досліджень визвольного руху (ЦДВР, м. Львів) готує збагачене сучасним науковим апаратом його чергове перевидання.

На спільній нараді керівного складу ЦДВР та Центру національного відродження ім. С. Бандери (ЦНВ, м. Київ), що відбулася в грудні 2005 р., було досягнуто домовленостей про об'єднання зусиль у підготовці другого тому «Історії ОУН». Очевидно, що мова йде про історію тої формації ОУН, котра серед загалу znana як «ОУН-бандерівська», а в підпільних публіцистичних виданнях ідентифікується з додатком «революційна» [ОУН(р)]. Згідно з виробленим планом, хронологічні рамки туму охоплюватимуть період до початку 1970-х рр. Перша книга буде присвячена історії ОУН в Україні, і координуватиме її підготовку ЦДВР (директор Володимир В'ятрович), а в другій буде викладено історію Закордонних частин ОУН (ЗЧ ОУН) і відповідні функції щодо роботи над нею бере на себе ЦНВ (голова О. Сич).

Пропонована стаття є одним із перших кроків до реалізації таких планів і розкриває підготовчий етап становлення ЗЧ ОУН у формі Закордонного центру ОУН (ЗЦ ОУН). Період існування ЗЦ ОУН є базовим і для ЗЧ ОУН, і для пізніше відокремленої від них ОУН-за кордоном (ОУНз, znanoї як «двійкарі»). Отож закономірно, що наявні друковані джерела до цієї теми мають подвійне походження і суттєво різняться у трактуванні одних і тих же історичних подій та фактів. Хоча загалом на сьогодні їхній перелік вкрай обмежений, а подані в них відомості мають фрагментарний характер та не можуть повноцінно і всебічно розкрити досліджувану проблематику².

¹ Мірчук П. Нарис історії ОУН. – Мюнхен–Лондон–Нью-Йорк: Українське видавництво, 1968. – Т. 1: (1920-1939) / За редакцією Степана Ленкавського. – 639 с.

² Мудрик-Мечник С. Закордонні Частини Організації Українських Націоналістів (причинки до історії). – Львів, 1995. – 150 с.; Климишин М. В поході до волі. Спомини. – Б. м.